

22. Кучер Р.В. Наукове товариство імені Т. Шевченка / Р.В. Кучер. – Київ, 1992. – С. 12.

23. Купчинський О.А. Наукове товариство імені Шевченка / О.А. Купчинський // Енциклопедія історії України: У 10 т./ Редкол.: В.А.Смолій (голова) та ін.. – К.: Наук.думка, 2010. – Т.7 : Мл – О. – 2010. – С. 203-213.

24. Романів О.М. З іменем Шевченка / О.М.Романів, Я.Й.Грицак // Аксиоми для нащадків: Українські імена у світовій науці. – Львів, 1992. – С. 16–26.

25. Храмов Ю. Рання історія Академії наук України (1818–1921)/ Ю. Храмов, С. Руда, Ю. Павленко, В. Кучмаренко. – К., 1993. – 246 с.

Медвидь Ф.М. Предпосылки возникновения и становления научных обществ на землях Украины

В статье освещаются предпосылки и становления естественно-научных обществ, проведения их съездов на землях Украины. Особенно выделено Научное общество им. Шевченко, что объединяло в своих рядах ученых гуманитарного и естественного профиля.

Ключевые слова: научное общество, естественно научные съезды, Научное общество им. Шевченко

Medvid F.M. Background of origin and formation of scientific societies for lands Ukraine.

The article highlights the background and the formation of natural scientific societies conduction their congress in the lands of Ukraine. Notedly allocated Scientific Society named Svevchenko, which integrated in their benches scientists humane and physic cyma.

Keywords: scientific society, natural science congresses, Shevchenko Scientific Society.

УДК 330.8(47774)

Мініна І. С.

ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ-ЕКОНОМІСТ О. Г. ЛІБЕРМАН ТА ЙОГО ВПЛИВ НА С. М. ЯМПОЛЬСЬКОГО

Стаття присвячена видатному вченому, доктору економічних наук, професору О. Г. Ліберману. В ній розглядається та аналізується його життєвий та науковий шлях, вплив О. Г. Лібермана на становлення С. М. Ямпольського як вченого.

Ключові слова: О. Г. Ліберман, С. М. Ямпольський, вчений, доктор економічних наук, професор.

Видатний радянський економіст, науковець, публіцист, професор Харківського державного університету, один з провідних теоретиків економічної реформи 1965 р. Овсій Григорович Ліберман є знаковою постаттю в економіці, не лише радянського періоду, але й світового. Хоча його постать є доволі дослідженою в українській історіографії, але, окрім окремих побіжних згадок у працях енциклопедичного характеру, ніде не йдеться про зв'язок Овсія Григоровича з вченими яким він допоміг зробити

перші кроки в науці. Одним з таких науковців є Стефан Михайлович Ямпольський – доктор економічних наук, професор, академік Національної академії наук, видатний освітній діяч та багатогранний фахівець.

Аналіз досліджень цієї наукової роботи дозволяють виділити декілька праць, які у майбутньому можуть слугувати основою для подальших наукових розробок. Перш за все слід згадати колективну монографію «Нариси з історії Харківського національного економічного університету» [6] саме завдяки якій і вдалося прослідкувати зв'язок між науковцями.

Також слід виділити праці, які надають нам основні відомості про життя та наукову діяльність О. Г. Лібермана та С. М. Ямпольського, такі як роботи Свиначенко Н. О. [9], Сухотеріної Л. І. [10], Михайличенко Д. Ю. [7] та ін. Проаналізувавши попередні дослідження, можна зробити висновок про відсутність досліджень зв'язку цих вчених.

Метою статті є аналіз життя та діяльності на науковій ниві професора Лібермана; висвітлення наукової діяльності Овсія Григоровича та її вплив на становлення С. М. Ямпольського як науковця.

Народився Овсій Григорович народився у 1897 р. у м. Славути Подільської губернії в сім'ї службовця лісового маєтку. У 1915 р. з відзнакою завершив навчання у київській гімназії. З того ж року по 1920 р. навчався на юридичному факультеті київського університету Св. Володимира, де під керівництвом професора К. Г. Воблого вивчав статистику [3]. О. Г. Ліберман поєднував навчання з трудовою діяльністю – у 1915–1917 рр. він працював статистом Всеросійської Земської Спільки, у 1917–1918 рр. займав посаду секретаря Київської міської промислової управи, у 1919–1920 рр. був секретарем губернського Державного контролю [4].

З 1920 р. починається Харківський період життя Овсія Григоровича – він евакуювався туди з радянськими організаціями. У 1923 р. продовжив своє навчання як практикант Харківського Інституту труда, де з 1925 р. працював завідувачем лабораторії обліку й налізу виробництва [1, с. 196]. Водночас викладав курси політичної економії та наукової організації праці у Харківському інститут народного господарства.

З 20-х рр. ХХ ст. О. Г. Ліберман розпочав свою наукову діяльність, взявши участь у русі наукової організації праці (НОТ), одним з провідних центрів якого був Харківський інститут труда. Вивчивши існуючі на той час теоретичні концепції НОТ, як фахівець напряму досліджень із організаційного аналізу керував розробкою проектів з оптимізації обліку, документообігу та організації праці збутових мереж кооперативів Харкова, очолював роботи з реорганізації податкового обліку в УРСР [8, с. 173].

В 1924–1925 та 1929 р. перебував у наукових відрядженнях у Німеччині, вивчав досвід організації господарського обліку із використанням обчислювальних машин [1, с. 196]. Ці поїздки, вивчення європейського досвіду з застосування лічильно-аналітичної техніки та організації облікової

справи в цілому, визначили подальший напрямок його дослідницьких інтересів. З кінця 1920-х рр. Овсій Григорович зосередив увагу на проблемах обліку та наукової організації праці в машинобудівній промисловості та на розвитку концепції аналітичного обліку виробництва.

З 1930 р. працював у Харківському інженерно-економічному інституті, де займав посаду завідувача кафедри економіки машинобудівної промисловості. У цей же час О. Г. Ліберман екстерном закінчив машинобудівний факультет інституту [6, с. 49].

У цей же час у Харківському інженерно-економічному інституті навчався С. М. Ямпольський. Він закінчує машинобудівний факультет інституту у 1932 р., і його, як найкращого студента, залишають в аспірантурі для підготовки до наукової та педагогічної діяльності в галузі економіки, планування й організації машинобудування. Науковим керівником Стефана Михайловича став О. Г. Ліберман [6, с. 61]. Саме завдяки його настановам молодий вчений зробив перші кроки в економічній науці.

Будучи студентом та аспірантом Ямпольський мав схильність до наукової роботи, яку тісно пов'язував з народногосподарської практикою. Ці творчі зв'язки з виробництвом дали йому змогу впровадити цілий ряд наукових результатів у практику великих промислових підприємств. У 1938 р. Стефана Михайловича було призначено директором Харківського інженерно-економічного інституту [2, с. 6]. У цьому ж році Овсій Григорович перебував під слідством – був засуджений за сфабрикованим звинуваченням, але вирок суду було переглянуто та скасовано. Але незважаючи на це, у 1940 р. О. Г. Ліберман захистив дисертацію кандидата економічних наук за темою «Планування серійного виробництва встановленими партіями і баланс успішності цехів» [8, с. 174].

На посаді директора наукові пошуки Ямпольського були пов'язані з вдосконаленням системи технологічного планування, розробкою методів скорочення технологічного циклу виробництва, з питаннями технічної підготовки виробництва, проблемами створення, виробництва і впровадження нових конструкцій машин тощо. Під пильним керівництвом Овсія Григоровича та на основі результатів розробок Стефан Михайлович підготував та захистив у червні 1941 р. кандидатську дисертацію на тему «Основні питання технічної підготовки виробництва у зв'язку з проблемою швидкісного освоєння машин», в якій вперше було сформулювало і обґрунтовано наукову концепцію технічної підготовки виробництва як однієї з найважливіших умов швидкісного освоєння машин [11, с. 6]. Після цього, під час другої світової війни шляхи Лібермана та Ямпольського розійшлися – Овсій Григорович завідував відділом фінансування промисловості Наркомату фінансів Киргизької РСР [8, с. 174], а Стефана Михайловича було призначено завідувачем відділу науково-технічної пропаганди АН СРСР [10, с. 21].

У 1944–1946 рр., у доповідях «Труд та прибуток» та «Питання укріплення

господарського розрахунку в промисловості СРСР» [7] О. Г. Ліберман висловив пропозиції, щодо підвищення ефективності низового планування, що було можливим через усунення неузгодженості між фінансовим і виробничим планами підприємства, через розширення самостійності підприємств у використанні обігових коштів, через розмежування фінансів промисловості та державного бюджету. Пропонувалося стимулювати економічну зацікавленість підприємств у складанні напружених планів за допомогою розширення фондів матеріального заохочення, створюваних за рахунок прибутку підприємства та які б зростали відповідно до підвищення рентабельності виробництва.

По закінченні війни О. Г. Ліберман повернувся до Харкова, де з 1947 р. знову займав посаду завідуючого кафедри економіки і організації машинобудівної промисловості Харківського інженерно-економічного інституту [6, с. 87]. На чолі колективу вчених-економістів з початку 1950-х рр. розгорнув широку програму досліджень, які охопили машинобудівні підприємства Харкова та Харківської області, створив науково-дослідницьку лабораторію економіки і планування машинобудівного виробництва Харківської ради народного господарства при Харківському інженерно-економічному інституті. Лабораторією вивчалися питання собівартості продукції, структури основних і оборонних фондів, проводилися розрахунки по факторах рентабельності, ставилися економічні експерименти. На основі отриманих даних у 1956 р. Овсій Григорович захистив докторську дисертацію за темою «Шляхи підвищення рентабельності соціалістичних підприємств» [8, с. 175].

Безпосередня участь О. Г. Лібермана у роботі з управління й оптимізації процесів промислового виробництва надала можливість вченому побачити системні вади в організації планового господарства СРСР і сформулювати низку пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності господарської окремих підприємств. Разом з цим вчений наголосив на тому, що в справі планування роботи підприємства необхідно відмовитися від громіздкого апарату показників і перейти до визначення лише кількох провідних параметрів, головне місце серед яких мало належати обсягу і номенклатурі продукції, яку передбачено виробити, та її рентабельності. З цією метою у 1962 р. він виступив зі статтею «План, прибуток, премія». Водночас з цією публікацією Ліберман представив доповідь «Про вдосконалення планування й матеріального заохочення роботи промислових підприємств», у якій запропонував зміни у господарському механізмі економіки СРСР [1, с. 196]. Ці роботи поклали початок загальносоюзної економічної дискусії, яка передувала економічній реформі 1965 р. (більш відома як Косигінська реформа). Овсій Григорович брав активну участь у підготовці реформи та її здійсненні, будучи членом урядових комісій, консультантом економічних експериментів, активним публіцистом [8, с. 175].

Після 1963 р. О. Г. Ліберман залишає посаду завідувача кафедри економіки і організації машинобудівного підприємства та працює у Харківському університеті на посаді професора кафедри статистики до кінця свого життя у 1981 р. Підручник, що був виданий науковцем для студентів ВУЗів, які навчалися на спеціальності «економіка та організація машинобудівної промисловості» був декілька раз перевиданий. У 1970 р. Ліберман опублікував монографію «Економічні методи підвищення ефективності суспільного виробництва», де аналізував хід реформи та відстоював її провідні ідеї. Останньою публікацією вченого вважають статтю «Рахувати рентабельність можна точніше та простіше», яка була написана у співавторстві з В. П. Хайкіним та вийшла у 1983 р. [9, с. 212] У цій публікації О. Г. Ліберман за допомогою математичних методів розрахунку запропонував зміну економічних показників з залежності від питомої маси заробітної плати у собівартості прямих матеріальних витрат. У останні роки життя працював над аналізом здійснених внаслідок реформи 1965 р. перетворень, виступав з низкою пропозицій з подальшої модернізації планової системи у народному господарстві.

Некролог, присвячений Овсію Григоровичу, характеризував всесвітньо відомого вченого глибоким знавцем радянської економіки, якому характерно почуття нового, вміння це ефективно втілити у життя, уміння тримати руку на пульсі практики [5, с. 130]. Професор О.Г. Ліберман був послідовним прихильником ідеї інтеграції науки і впроваджував цей принцип протягом усієї своєї наукової діяльності. О. Г. Ліберман був невтомним дослідником, який користувався загальним визнанням та величезним авторитетом серед професійних кіл.

Науковий керівник – це людина, яка має безпосередній вплив на формування наукових поглядів молодих вчених. Овсій Григорович був видатним, шановним та всесвітньо відомим економістом, і, звісно, у нього було багато учнів, відомих та менш відомих, але ми виокремили лише одного – С. М. Ямпольського. Хоча шляхи цих видатних особистостей розійшлися, знання та навички закладені О. Г. Ліберманом створили фундамент наукових пошуків Стефана Михайловича та допомогли йому досягнути вершин економічної науки.

Джерела та література

1. Аблов А. С. Ліберман / А. С. Аблов // Енциклопедія історії України. – Т. 6. – К.: Наук. думка, 2009. – С. 196–197.
2. Архів ОНПУ. – Ф. Р-126. – Оп. 12. – Спр. 412 (Особова справа С. М. Ямпольського). – 20 арк.
3. Евсей Либерман // Люди. Peoples.ru / Режим доступа: http://www.peoples.ru/science/economy/yevsey_liberman/
4. Либерман Евсей // Электронная Еврейская Энциклопедия / Режим доступа: <http://www.eleven.co.il/article/12436>

5. Либерман Е. Г. // ЭКО. – 1983. – №2 (104). – С. 130–131.
6. Михайличенко Д. Ю. Нариси з історії Харківського національного економічного університету / Д. Ю. Михайличенко, В. Є. Єрмаченко, О. А. Сахно. – Харків: ІНЖЕК, 2005. – 326 с.
7. Михайличенко Д. Ю. Особисті матеріали О. Г. Лібермана у фондах ХІМ / Д. Ю. Михайличенко // Дев'яті Сумцовські читання. Мат. наук. конференції «Музей і сучасність» 11.04.2003. – Х., 2004. – С. 70–72.
11. Провідні вчені Харківського національного економічного університету: Бібліографічний збірник / Під заг.ред. д-ра екон. наук., проф. В.С. Пономаренка, д-ра екон. наук, проф. М.О.Кизима; автори укладачі: Пономаренко В. С., Кизим М. О., Зима О. Г., Михайличенко Д. Ю., Кононов О. О.; . – Х.: ІНЖЕК, 2012. – 248 с.
12. Свиначенко Н. О. Постать О. Г. Лібермана у сучасній історіографії / Н. О. Свиначенко // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Історія та географія. – 2013. – Вип. 48. – С. 211–217.
13. Сухотеріна Л. І. Відомий український економіст Стефан Михайлович Ямпольський (1906–1998) / Л. І. Сухотеріна // Інтелігенція і влада. – 2012. – Вип. 55. – С. 19–25.
14. Ямпольский Стефан Михайлович / Вступ. ст. : Н. Г. Чумаченко, Ю. Н. Пахомов, Н. С. Герасимчук, С. В. Козаченко / Библиограф. указатель, сост. И. Н. Мирянова / Редколлегия: Сытник К. М., Тронько П. Т., Бабичев Ф. С. [и др.]. – К.: Наук. думка, 1986. – 76 с. – (Библиография ученых УССР / АН УССР)

Минина И. С. Выдающийся ученый-экономист Е. Г. Либерман и его влияние на С. М. Ямпольского.

Статья посвящена выдающемуся ученому, доктору экономических наук, профессору Е. Г. Либерману. В ней рассматривается и анализируется его жизненный и научный путь, влияние Е. Г. Либермана на становление С. М. Ямпольского как ученого.

Ключевые слова: *Е. Г. Либерман, С. М. Ямпольский, ученый, доктор экономических наук, профессор.*

Minina I. S. An outstanding economist O.G. Liberman and its influence on S.M Yampolsky.

This article is devoted to outstanding scientist, Doctor of Economics, prof. O. G. Liberman. In the article reviewed and analyzed his biography and scientific career, shown influence of O. G. Lieberman on the formation of S. M. Yampolsky as a scientist.

Key words: *O.G. Lieberman, S.M. Yampolsky, scientist, doctor of economic sciences.*